

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THU HÀ

**RÈN LUYỆN KỸ NĂNG LẬP Ý Ở KIỂU BÀI
NGHỊ LUẬN VỀ MỘT HIỆN TƯỢNG ĐỜI
SỐNG CHO HỌC SINH LỚP 12 THPT**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

THÁI NGUYÊN - 2011

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THU HÀ

**RÈN LUYỆN KĨ NĂNG LẬP Ý Ở KIỂU BÀI
NGHỊ LUẬN VỀ MỘT HIỆN TƯỢNG ĐỜI
SỐNG CHO HỌC SINH LỚP 12 THPT**

Chuyên ngành: Lí luận và phương pháp dạy học Văn - Tiếng Việt

Mã số: 60.14.10

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Người hướng dẫn khoa học: GS. TS Lê A

THÁI NGUYÊN - 2011

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	2
3. Lịch sử vấn đề.....	2
4. Phương pháp nghiên cứu.....	5
5. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	6
6. Dự kiến đóng góp của luận văn.....	6
7. Cấu trúc của luận văn.....	6

CHƯƠNG 1: CƠ SỞ KHOA HỌC CỦA VIỆC RÈN LUYỆN KỸ

NĂNG LẬP Ý Ở KIỂU BÀI NGHỊ LUẬN VỀ MỘT HT.....	8
1.1.NLXH và kiểu bài nghị luận về một HTĐS.....	8
1.1.1 NLXH và các kiểu bài NLXH.....	8
1.1.2. Nghị luận về một HTĐS.....	11
1.2. Ý và kỹ năng lập ý ở kiểu bài nghị luận về một HTĐS.....	14
1.2.1. Ý trong bài văn nghị luận về một HTĐS.....	14
1.2.2. Kỹ năng lập ý trong kiểu bài NL về một HTĐS.....	16
1.3. Thực trạng dạy và học lập ý ở kiểu bài NL về một HTĐS.....	21
1.3.1. Đối tượng điều tra.....	21
1.3.2. Nội dung điều tra.....	21
1.3.3. Cách thức điều tra.....	21
1.3.4. Cách đánh giá kết quả.....	22

CHƯƠNG 2: RÈN LUYỆN KỸ NĂNG LẬP Ý Ở KIỂU BÀI NL VỀ

MỘT HTĐS CHO HS QUA HỆ THỐNG BÀI TẬP.....	34
2.1. Trang bị cho HS những kiến thức về cách thức lập ý.....	34

2.1.1. Các căn cứ lập ý.....	34
2.1.2. Quy trình lập ý cho kiểu bài NL về một HTĐS.....	35
2.2. Hệ thống bài tập- phương tiện chủ yếu để rèn luyện cho HS kĩ năng lập ý.....	39
2.2.1. Một số nguyên tắc xây dựng hệ thống bài tập.....	39
2.2.2. Miêu tả hệ thống bài tập.....	42
2.3. Phương hướng sử dụng hệ thống bài tập.....	68
2.3.1. Vận dụng hệ thống bài tập trong tiết lí thuyết.....	68
2.3.2. Vận dụng hệ thống bài tập trong tiết viết bài.....	69
2.3.3. Vận dụng hệ thống bài tập trong tiết trả bài.....	69
CHƯƠNG 3 : THỂ NGHIỆM SỬ PHẠM.....	70
3.1. Mục đích thể nghiệm.....	70
3.2. Đối tượng và địa bàn thể nghiệm.....	71
3.3. Phương pháp thể nghiệm.....	72
3.4. Nội dung thể nghiệm.....	72
3.5. Cách đánh giá kết quả thể nghiệm.....	73
3.6. Giáo án thể nghiệm.....	74
3.7. Kết quả thể nghiệm.....	88
KẾT LUẬN CHUNG.....	99
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	104

MỞ ĐẦU

1. LÍ DO CHỌN ĐỀ TÀI

Nghị luận về một hiện tượng đời sống là dạng văn bản chính thức được đưa vào chương trình Tập làm văn ở THCS và THPT.

Nghị luận về một hiện tượng đời sống thường đề cập đến những hiện tượng có thật trong đời sống, được nhiều người quan tâm. Đó là những hiện tượng có thể là tích cực, tiêu cực hoặc có cả mặt tích cực lẫn tiêu cực.

Chính vì nó bàn về những hiện tượng quen thuộc trong đời sống nên đây là loại văn bản giúp ích nhiều cho người học như: tạo ý thức cho học sinh thường xuyên quan tâm đến các hiện tượng trong đời sống xã hội; có khả năng nhạy bén trước những vấn đề của cuộc sống; có khả năng nhận thức, đánh giá đúng đắn trước các hiện tượng đang xảy ra trong cuộc sống hàng ngày. Trên cơ sở đó học sinh có những ứng xử phù hợp trong cuộc sống.

Bên cạnh đó kiểu bài nghị luận về một hiện tượng đời sống được đưa vào giảng dạy trong nhà trường tạo sự gắn bó mật thiết giữa nhà trường và xã hội; đồng thời rèn luyện năng lực tư duy và năng lực biểu đạt của học sinh.

Lập ý là một khâu quan trọng trong Làm văn nói chung, làm văn NLXH và NL về một HTĐS nói riêng. Bởi một bài văn NL về một HTĐS nói riêng và một bài văn nghị luận nói chung được tạo thành từ một hệ thống các ý với các cấp độ khác nhau. Nếu không có phương pháp lập ý thì không thể tạo lập thành công văn bản làm văn được. Nói như vậy để chúng ta thấy rằng vị trí và vai trò cực kì quan trọng của các phương pháp lập ý hoặc phương pháp lập ý là vấn đề cốt lõi, nòng cốt, trọng tâm nhất của phương pháp dạy và học làm văn nói chung và phương pháp làm văn NL về một HTĐS nói riêng.

Thực tế khảo sát cho thấy khâu lập ý cho một bài văn NL về một HTĐS là khâu mà học sinh còn gặp nhiều khó khăn, còn non kém nhất trong làm kiểu bài này.

Không chỉ học sinh mà cả giáo viên cũng gặp lúng túng trong việc rèn kỹ năng lập ý cho học sinh trong kiểu bài NL về một HTĐS bởi đây là loại văn bản mới được đưa vào chương trình sách giáo khoa nên chưa có nhiều tài liệu tham khảo. Hơn nữa, cả giáo viên và học sinh đều ít hứng thú với kiểu bài này nói riêng và với môn Làm văn nói chung bởi sự khô khan, không bay bổng mượt mà như những giờ giảng văn.

Xuất phát từ những lí do trên và thông qua thực tiễn dạy học, chúng tôi chọn đề tài “ Rèn luyện kỹ năng lập ý ở kiểu bài nghị luận về một HTĐS cho học sinh lớp 12 THPT”.

2. ĐỐI TƯỢNG VÀ PHẠM VI NGHIÊN CỨU

2.1. Đối tượng nghiên cứu

Quá trình dạy và học văn nghị luận về một HTĐS đặc biệt lưu ý quá trình lập ý ở kiểu bài NL về một HTĐS.

2.2. Phạm vi nghiên cứu

Nội dung và biện pháp rèn cho học sinh lớp 12 kỹ năng lập ý ở kiểu bài NL về một HTĐS.

3. LỊCH SỬ VẤN ĐỀ

Văn nghị luận là loại văn có vai trò quan trọng trong đời sống của mỗi con người và cũng là loại văn có lịch sử lâu đời. Thế nhưng nếu chỉ tính riêng những bài nghiên cứu, những tài liệu dạy học và kỹ năng lập ý cho loại bài NLXH thì không phong phú. Bởi vì tuy có phân biệt hai loại NLXH

và NLVH nhưng trong thực tế kỹ năng lập ý bao giờ cũng chỉ được trình bày trong phần kỹ năng làm văn nói chung và chủ yếu ở loại bài NLVH.

Thời kỳ phong kiến cách lập ý cho văn nghị luận được tiến hành chủ yếu theo cách: Thầy đưa ra các bài văn mẫu, từ những bài văn mẫu này Thầy căn cứ vào đặc điểm về nội dung và hình thức của từng loại mà phân tích và giảng giải cho trò. Học trò cứ thế mà luyện tập theo. Có thể thấy, thực chất của việc lập ý thời phong kiến ở một bài văn nghị luận là giúp người học nắm vững đặc điểm và những yêu cầu về bố cục của từng loại văn mà thôi.

Ở thời kì pháp thuộc việc dạy lập ý trong văn nghị luận cũng chủ yếu là cung cấp bài mẫu, người học cứ theo đó mà làm, mà luyện tập.

Với yêu cầu đổi mới dạy và học văn trong đó có phân môn Làm văn thì kỹ năng lập ý lại chủ yếu được chú ý ở loại bài nghị luận văn học. Kỹ năng này được đề cập đến nhiều trong các bộ SGK làm văn cho HS, sách giáo viên, sách bồi dưỡng giáo viên dạy môn làm văn do trường DHSP Hà Nội biên soạn; tài liệu bồi dưỡng dạy SGK cải cách giáo dục môn làm văn do Vụ giáo viên biên soạn; sách làm văn 12 của Trần Thanh Đạm... nhưng tất cả cũng chỉ chú trọng đến NLVH.

Kỹ năng lập ý nói riêng và kỹ năng làm văn nói chung chủ yếu được đề cập đến ở các tài liệu dạy học trong nhà trường (từ phổ thông đến đại học). Ngoài ra một số ít chuyên ngành cũng đề cập đến kỹ năng làm văn nói chung.

Ở dạng văn NLXH cũng có một số cuốn sách đề cập tới kỹ năng lập ý tiêu biểu là cuốn *Làm văn* của nhóm tác giả Đỗ Ngọc Thống – Nguyễn Thành Thi – Phạm Minh Diệu có đưa ra 2 bước để lập ý như sau: Dựa vào yêu cầu và chỉ dẫn của đề để tìm ra vấn đề trọng tâm và các ý lớn mà bài viết cần

làm sáng tỏ; tìm ý nhỏ bằng cách đặt ra các câu hỏi, vận dụng những hiểu biết về văn học và cuộc sống, xã hội để trả lời các câu hỏi đó.

- Trong cuốn *Làm văn* (Giáo trình đào tạo giáo viên THCS) tác giả Lê A cũng đề cập đến kỹ năng lập ý ở bài văn nghị luận hay trong cuốn sách *Làm văn 11* do tác giả Trần Thanh Đạm chủ biên cũng nói tới thao tác lập ý trong văn nghị luận tuy nhiên còn rất chung chung.

Nghị luận về một HTĐS thuộc thể loại NLXH. Nó cũng ra đời, tồn tại và phát triển cùng với sự ra đời của NLXH. Tuy nhiên, trước đây trong nhà trường phổ thông nghị luận về một HTĐS chưa được đưa vào giảng dạy và chưa được nhiều người chú ý quan tâm.

Trong những năm gần đây, Nghị luận về một HTĐS là loại văn bản chính thức được đưa vào giảng dạy ở chương trình PT cụ thể là ở kỳ II lớp 9 cấp THCS và kỳ I lớp 12 cấp THPT. Đây cũng là loại văn NL được đưa vào cơ cấu trong đề thi của các cấp tuyển sinh và thi tốt nghiệp.

Đây là một loại văn bản rất mới nên chưa có một công trình cụ thể nào đi nghiên cứu trực tiếp về loại văn bản này. Các kỹ năng làm kiểu bài này cũng chưa có nhiều tài liệu đề cập đến. Có một số tài liệu nói về loại bài nghị luận về một HTĐS, cụ thể:

(1) *Dạy và học NLXH*: Đỗ Ngọc Thống- NXBGD Việt Nam- 2010.

(2) *Các dạng đề và hướng dẫn làm bài nghị luận xã hội*: Lê A, Nguyễn Thị Ngân Hoa (đồng chủ biên)- NXB GD- 2009.

(3) *Thực hành làm văn 10, 11, 12*: Lê A (chủ biên)- NXB GD- 2009.

(4) Các tài liệu luyện tập và luyện thi môn Ngữ văn....

Tuy nhiên, chỉ có cuốn “*Dạy và học NLXH*” của tác giả Đỗ Ngọc Thống- NXBGD Việt Nam- 2010 và cuốn “*Thực hành làm văn 12*” của tác giả Lê A (chủ biên)- NXB GD- 2009 là có bàn đến cách làm dạng bài nghị luận về một HTĐS nhưng không cụ thể nói đến kỹ năng lập ý ở kiểu bài này.

Tóm lại, kỹ năng lập ý cho loại bài nghị luận nói chung là một kỹ năng rất cơ bản, thiết yếu đối với học sinh. Một số tài liệu có bàn về kỹ năng này nhưng chủ yếu lại liên quan đến kiểu bài NLVH và NLXH nói chung còn kỹ năng lập ý trong kiểu bài nghị luận về một HTĐS thì chưa có tài liệu nào bàn đến một cách cụ thể.

4. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Để thực hiện đề tài này, chúng tôi thực hiện những phương pháp nghiên cứu sau:

4.1. Phương pháp nghiên cứu tiếp thu lí thuyết

Nghiên cứu lí thuyết chung về văn NL và NL về một HTĐS

4.2. Phương pháp điều tra, khảo sát

Điều tra thăm dò ý kiến giáo viên và học sinh về thuận lợi, khó khăn khi học các bài NL về một HTĐS, về hứng thú của học sinh và hiệu quả các bài học này.

4.3. Phương pháp thực nghiệm

Phương pháp này có vị trí quan trọng với khoa học giáo dục và công tác nghiên cứu. Trong đoạn văn này chúng tôi tiến hành thiết kế giáo án thể nghiệm và làm một số dàn ý chi tiết cho loại bài thuộc phạm vi nghiên cứu của đoạn văn. Đồng thời thể nghiệm với một số đề thuộc dạng NL về một HTĐS để xác định đúng đắn tính khả thi của những đề xuất đưa ra trong luận văn này.

4.4. Phương pháp chuyên gia

Đây là một phương pháp quan trọng đối với những người làm công tác khoa học và nghiên cứu đặc biệt là những người đang học làm khoa học. Đối với đề tài này, chúng tôi tìm gặp những người có kinh nghiệm trong lĩnh vực dạy học và nghiên cứu về NLXH để trao đổi đồng thời trao đổi với các

đồng nghiệp để bàn về vấn đề có liên quan nhằm rút ra những kinh nghiệm quý báu cho luận văn của mình.

5. MỤC ĐÍCH VÀ NHIỆM VỤ NGHIÊN CỨU

5.1. Mục đích nghiên cứu

Trên cơ sở tiếp thu thành tựu nghiên cứu, luận văn tổng kết cơ sở lí thuyết và thực tiễn của việc rèn kĩ năng lập ý ở kiểu bài NL về một HTĐS, đề xuất nội dung và biện pháp rèn luyện kĩ năng này cho học sinh, góp phần nâng cao chất lượng dạy học kiểu bài NL về một HTĐS.

5.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Xác định cơ sở khoa học của việc rèn luyện kĩ năng lập ý ở kiểu bài NL về một HTĐS.

Đề xuất nội dung và biện pháp rèn luyện kĩ năng lập ý ở kiểu bài NL về một HTĐS.

Tổ chức thể nghiệm sư phạm để điều chỉnh và đánh giá hiệu quả cũng như khả năng thực thi của giải pháp được đề xuất.

6. DỰ KIẾN ĐÓNG GÓP CỦA LUẬN VĂN

Đưa ra một số giải pháp giúp giáo viên và học sinh khắc phục những khó khăn khi rèn kĩ năng lập ý ở kiểu bài NL về một HTĐS thông qua một hệ thống bài tập với các dạng cụ thể.

7. CẤU TRÚC LUẬN VĂN

Từ việc xác định mục tiêu, đối tượng, phạm vi, phương pháp nghiên cứu luận văn có cấu trúc như sau:

Chương 1: Cơ sở khoa học của việc rèn luyện kĩ năng lập ý ở kiểu bài NL về một HTĐS

1.1 .Nghị luận xã hội và kiểu bài NL về một HTĐS.

1.2 .Ý và kĩ năng lập ý ở kiểu bài NL về một HTĐS .

1.3 .Thực trạng dạy và học lập ý cho học sinh ở kiểu bài NL về một HTĐS.